

ÇAĞDAŞ TÜRK RESMİNDE BİR İLETİŞİM DİLİ OLARAK TOPLUMSAL GERÇEKLİK

MUSTAFA ÖZTÜRK*

ÖZ

Sanat, sanatçının iç dünyasından beslenen anlatım biçimlerini; kültürel kimliğin aktarımı ve toplumsal yapıların eleştirisiyle birleştirir. Resim sanatı, tarih boyunca estetik bir ifade biçimi olmakla beraber, toplumsal gerçekliğin görsel tanığı ve güçlü bir iletişim aracı olmuştur. Sanatçı resimlerinde içsel dünyası ile izleyici arasında köprü kurarak, bireysel ve toplumsal düzeyde etkili bir anlatım ve iletişim dili oluşturur. Çağdaş Türk resminde toplumsal gerçekçi sanatçılar eserlerinde, Anadolu insanının sosyal kültürel çevrelerini, ekonomik durumlarını, inançlarını, yaşam mücadelelerini ve sınıfsal farklılıkları gibi konuları ele almışlardır. Bu sanatçılar resimleriyle bulundukları döneme ışık tutmuşlar ve izleyenleri bilinçlendirmek için resmi, araç olarak kullanmışlardır. Sanatçıların eserlerinde toplumsal gerçekleri nasıl yansıttıkları ve bu gerçekleri bir iletişim dili olarak nasıl kullandıkları, araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda ve araştırmanın sınırlılıkları içerisinde, toplumsal gerçekçi eserler üreten çağdaş Türk ressamı arasında Neşet Günal, Nuri İyem, Fikret Otyam, Turgut Zaim ve Mehmet Başbuğ eserleri ile değerlendirilmek üzere seçilmiştir. Çalışma sonunda, sanatçıların yaşadığı dönemin ruhunu, toplumun dinamiklerini ve bireyin içsel dünyasını aynı yüzeyde izleyenle buluşturabildiği ve resim sanatını eşsiz bir tanıklık alanına dönüştürebildiği anlaşılmaktadır. İncelenen sanatçıların resimleri aracılığıyla, sanatın toplumu bilgilendirme ve bilinçlendirme yönü öne çıkmaktadır. Resimlerde Anadolu insanının yaşam koşulları vurgulanmakta; bu sayede izleyiciye empati kurma ve farkındalık geliştirme fırsatı sunulmaktadır. Bu bağlamda, resim sanatının toplumsal iletişim ve belgeleme aracı olarak güçlü bir yönü bulunduğu, çağdaş Türk resmiyle toplumsal gerçekliğin görsel dile aktarılmasında etkili bir rol üstlendiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Resim, Çağdaş Türk Resmi, Toplumsal Gerçeklik, İletişim, Resimde İletişim.

* Öğr. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, mustafaozturk@selcuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1302-2765>.

** Çalışmada herhangi bir destek ve teşekkür beyanı veya çatışma beyanı yoktur.

*** Öztürk, M. (2025). Çağdaş Türk Resminde Bir İletişim Dili Olarak Toplumsal Gerçeklik. Akdeniz Sanat (36), 363-382.

SOCIAL REALITY AS A COMMUNICATION LANGUAGE IN CONTEMPORARY TURKISH PAINTING

MUSTAFA ÖZTÜRK*

ABSTRACT

Art combines the forms of expression nourished by the artist's inner world with the transmission of cultural identity and criticism of social structures. Painting has been an aesthetic form of expression throughout history, as well as a visual witness to social reality and a powerful means of communication. By building a bridge between the artist's inner world and the viewer in his paintings, he creates an effective language of expression and communication at individual and social levels. In contemporary Turkish painting, social realist artists have addressed issues such as the socio-cultural environments, economic situations, beliefs, life struggles and class differences of the Anatolian people in their works. These artists have shed light on the period they lived in with their paintings and have used painting as a tool to raise awareness in their viewers. The main purpose of the research is how artists reflect social realities in their works and how they use these realities as a language of communication. In line with this purpose and within the limitations of the research, Neşet Günel, Nuri İyem, Fikret Otyam, Turgut Zaim and Mehmet Başbuğ have been selected to be evaluated with their works among contemporary Turkish painters who produce social realist works. At the end of the study, it is understood that artists can bring together the spirit of the period they live in, the dynamics of society and the inner world of the individual on the same surface with the viewer and transform the art of painting into a unique field of witnessing. Through the paintings of the examined artists, the aspect of art informing and raising awareness of society comes to the fore. The living conditions of the Anatolian people are emphasized in the paintings; thus, the viewer is provided with the opportunity to empathize and develop awareness. In this context, it is seen that the art of painting has a strong aspect as a means of social communication and documentation, and that it plays an effective role in transferring social reality to visual language through contemporary Turkish painting.

Keywords: Painting, Contemporary Turkish Painting, Social Reality, Communication, Communication in Painting.

* Lecturer Dr., Selcuk University, Faculty of Fine Arts, Department of Painting, mustafaozturk@selcuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1302-2765>.

1. GİRİŞ

Sanat, tarih boyunca bireylerin, toplumların duygu ve düşüncelerini ifade etmenin ötesinde; yaşanılan dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını belgeleyen, aktaran etkili bir iletişim aracı olmuştur (Ayaydın, 2012). Resim sanatı bireysel bir anlatım biçimi ve toplumsal gerçekliğin görsel temsilini sunan güçlü bir anlatım dili olarak değerlendirilmektedir. İnsanlık tarihinin farklı dönemlerinde sanatçılar, eserleri aracılığıyla yaşadıkları çağın tanıklığını yapmışlar, toplumsal yapıları eleştirmişler ve kültürel değerlerin aktarımına katkıda bulunmuşlardır (Kurtoğlu ve Çeken, 2023). Bu anlayışla sanatçılar, bireysel deneyimlerin ötesine geçerek, toplumsal sorunları görünür kılmak ve izleyiciyle doğrudan bir bağ kurmak amacıyla sanat üretmişlerdir (Kılıç Gündüz, 2021). Sanat eseri ve izleyen arasındaki iletişim, sanatçıların resimlerindeki ifade gücü ve anlatı oranında gerçekleşir. Resim sanatında ifade becerisi ve anlatı gücü, özellikle toplumsal gerçekçi sanat anlayışı içinde daha belirgin bir biçimde kendini göstermektedir.

Sanatçının yaşadığı çevreyle kurduğu ilişkinin sanatsal bir yansıması olarak ortaya çıkan toplumsal gerçekçi sanat; ekonomik, kültürel, inanç, düşünce, eşitsizlik, sınıfsal ayrım, yoksulluk, emek, adalet ve sosyal yaşam gibi konuları ele alınır. Bu yönüyle söz konusu sanat anlayışı, sanat eserini bir estetik objeden çok, toplumla kurulan bir iletişim köprüsü olarak konumlandırır. Özellikle Anadolu insanının yaşam mücadelesini konu alan figüratif eserler, izleyiciyle güçlü bir empati bağı kurarak toplumsal bilincin oluşmasına katkıda bulunur (Kılıç Gündüz, 2021).

Bu çalışmada, çağdaş Türk resminde toplumsal gerçekçi anlayışı benimseyen sanatçılardan Neşet Günel, Nuri İyem, Fikret Otyam, Turgut Zaim ve Mehmet Başbuğ'un eserleri ile toplumsal gerçekliği nasıl aktardıklarını ve izleyenlerle oluşturdukları iletişim dili bağlamında incelenmektedir. Söz konusu sanatçılar toplumun ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamdaki zorlukları gibi konuları eserlerindeki figür, kompozisyon, renk ve anlatım dili aracılığıyla aktarmışlardır. Bunu da toplumsal bir sorumluluk duygusuyla yapmışlardır. Bu yaklaşımlarıyla, sanatın iletişimsel gücünü etkin biçimde kullanarak hem yaşadıkları dönemin sorunlarını görünür kılmış hem de sanatın dönüştürücü etkisini toplumsal zemine taşımışlardır. Alan yazına bakıldığında, çağdaş Türk resmindeki toplumsal gerçekçilik üzerine yapılan araştırmaların önemli bir kısmı, estetik ve biçimsel analizlere odaklanmaktadır. Sanatın toplumsal boyutlarının iletişimsel bir dil olarak kullanılması ve izleyene aktarılması ise yeterince ele alınmadığı görülmüştür. Bu durum, söz konusu alanda önemli bir boşluk oluşturmaktadır. Bu araştırma, bu eksikliği gidermek amacıyla, toplumsal gerçekçi sanatçıların eserlerinde kullandıkları anlatım biçimlerini, görsel dili ve toplumsal mesajları nasıl ilettiklerini analiz ederek, sanatın iletişim dili olma işlevine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

2. RESİM SANATININ İLETİŞİMSEL BOYUTU

İletişim, temelde bir kaynağın (iletiyi gönderen kişinin) bir alıcıya (iletiyi alan kişiye) belirli bir içerikte mesaj iletmesi ve bu mesajın alıcı tarafından çözümlenip anlamlandırılması sürecidir. Bu sürecin sağlıklı işlemesi aynı dili kullanmak ya da ortak bir semboller sistemi üzerinden mesaj alışverişinde bulunmakla sınırlı değildir; iletinin hangi yollarla aktarıldığı, nasıl algılandığı ve ne ölçüde doğru anlaşıldığı da büyük önem taşır. Dolayısıyla, gönderici ile alıcı arasında teknik bir aktarım değil, duygusal ve zihinsel bir etkileşim de söz konusudur. Bu etkileşimde bireylerin kendini ifade edebilme becerileri kadar, karşısındakini önyargısız ve tarafsız biçimde değerlendirme yetenekleri de belirleyici olur. Bu açıdan bakıldığında, iletişimin temel yapı taşlarını, bireyin anlatma ve anlama kapasitesi oluşturur. Bireylerin kurdukları iletişim, duygu ve düşüncelerini anlatabildikleri ve anlayabildikleri kadarıyla olur (Uzuntaş, 2013). Etkili iletişim, sözlü ve yazılı iletilerin yanı sıra beden dili, mimikler ve jestler gibi sözsüz ifadeleri de içerir. Bunun yanı sıra sanatın çeşitli alanları aracılığıyla da etkili iletişim sağlanabilir.

Tarih boyunca iletişim aracı olarak kullanılan sanat, sanatçının duygu ve düşüncelerini görsel semboller aracılığıyla ifade etmesine olanak tanırken, izleyiciyle kurulan bu etkileşimli ilişki sayesinde çok katmanlı bir iletişim süreci yaratır (Ören, 2015). Resim sanatında figürler, iletişimin yoğunlaştığı türlerden biridir. Kimi zaman tarihsel bir belge niteliği taşıyan figürler, kimi zaman doğayı yorumlama aracı ya da sanatçının duygusal ve psikolojik dışavurumlarının bir yansımasıdır. Sanatçı doğayı bireysel bakış açısıyla ele alarak, izleyiciye gerçekliğin duygusal süzgeçten geçmiş bir biçimini sunar (Karaalioğlu, 2021). Sanatın bu içsel aktarım gücü, özellikle dışavurumcu sanat bireyin bastırılmış duygu, dürtü ve içsel çatışmalarını resim, karalama ve çizim gibi yollarla ifade etmesini sağlayarak, sözsüz iletişimin en etkili yollarından birini sunar. Bu süreç, sanatçının iç dünyasındaki imgelerini somut formlarla dışavurmasını mümkün kılar. Sanat eserleri sanatçının iç dünyasını yansıtmakla kalmaz, izleyiciye resimler aracılığı ile geçmişteki yaşanmışlıkların izlerini aktarır. Resim sanatı izleyenin zihninde ve ruhsal dünyasında yeni çağrışımlar yaratır. Bu açıdan sanat, estetik haz üretmenin ötesinde bir toplumsal dil oluşturma gücüne sahiptir (Öz Çelikbaş, 2019).

Sanatçının düşünce ve duygularını yansıttığı görsel üretimler, anlatımcı ve dışavurumcu tavır çerçevesinde daha iyi anlaşılabilir. Anlatımcı kuram, sanatın temelinde sanatçının bireysel duygularını dile getirme çabası olduğunu savunur. Sanatçı, eserine yüklediği ruhsal içerikle izleyicide benzer duygular uyandırmayı hedefler. İzleyici, bu duygularla özdeşleşerek, eserle kişisel bir bağ kurar. Dışavurumculuk ise, anlatımcı kuramın çağdaş bir uzantısı olarak sanatçının içsel çatışmalarını, kaygılarını ve bireysel ruh halini doğrudan eser aracılığıyla iletmesini esas alır. Bu bağlamda renklerin kullanımı, figürlerin bilinçli deformasyonu ve yoğun kompozisyonlar sanatçının ruhsal durumunu izleyiciye aktaran öğelerdir (Ötügen,

2008). Bu yaklaşımlar doğrultusunda bakıldığında Neşet Günal, Nuri İyem, Fikret Otyam, Turgut Zaim ve Mehmet Başbuğ gibi toplumsal gerçekçi sanatçıların resimlerinde biçim, form ve kompozisyon yapıları ile Anadolu insanının yaşamsal gerçekliklerini toplumsal bir mesaj olarak izleyiciye aktardıkları görülmektedir.

Sanat yapıtını sanatçının üretimi olarak değil, aynı zamanda izleyicinin bireysel yaşantılarıyla etkileşim kurarak anlam kazanan bir yapı olarak değerlendirilmelidir. Sanatçı ortaya koyduğu eserini, görsel bir nesne olmaktan çıkararak duygusal ve düşünsel bir iletişim alanına dönüştürür (Demirel, 2018). Bu açıdan sanat, bireysel ifade biçimi olmanın ötesinde sanatçı ve izleyen açısından, toplumsal gerçekliklerin sembolleştirilmiş anlatımıdır. Sanatın iletişim boyutu, sanatçının üretimiyle izleyicinin anlamlandırma sürecini kapsayan çift yönlü bir yapı içerir. İzleyici, sanat yapıtını anlamlandırırken kendi bilgi, deneyim ve duygu birikimini devreye sokar. Bu durum, eserin çok anlamlılığını besleyerek sanatın evrensel iletişim gücünü artırır (Ören, 2015).

3. SANAT ESERLERİNDE TOPLUMSAL GERÇEKÇİLİK

Sanat eserleri, bulundukları dönemin sosyal, kültürel, politik, ekonomik, inanç gibi atmosferini belgeleyen görsel metinlerdir. Sanatçılar, kimi zaman doğrudan bir eleştiri sunarken kimi zaman semboller ve metaforlar yoluyla izleyiciye toplumsal gerçeklikleri aktarırlar. Bu yönüyle sanat, hem bireysel farkındalığın hem de toplumsal belleğin oluşumuna katkıda bulunan güçlü bir araçtır. Özellikle toplumsal gerçekçi yaklaşımı benimseyen sanatçılar, halkın yaşadığı sıkıntıları, yoksulluğu, eşitsizlikleri ve sosyal adaletsizlikleri görünür kılmayı amaçlamışlardır (Aksu, 2020). Toplumsal gerçekçilik, bireysel duygu ve estetik arayışla beraber, tarihsel, kültürel ve politik dönüşümlerden beslenen bir anlayış biçimidir. Bu yaklaşımla devrimler, savaşlar, sosyo-ekonomik krizler ve sınıfsal eşitsizlikler gibi toplumları derinden etkileyen olaylar, sanatın içeriğine doğrudan yansıtılır. Sanatçının esin kaynağı, çoğu zaman içinde yaşadığı toplumun çetin yaşam koşulları, kültürel yapısı ve sosyal sorunları olmuştur. Bu yönüyle toplumsal gerçekçilik bir sanat akımı değil, sanatın toplumla kurduğu eleştirel ve bilinçlendirici ilişkinin bir ifadesidir (Kılıç Gündüz, 2021).

Toplumsal gerçekçilik unsurlarından beslenen sanatçı, resimlerindeki konularını günlük yaşamdan seçtiği sıradan insanların yaşantılarını, sınıfsal yapıyı, emeği ve ekonomik zorlukları kendi yorumuyla şekillendirip izleyiciye sunmaktadır. Bu yaklaşım yalnızca gözleme dayanmaz; sanatçının politik görüşü, eleştirel tavrı ve estetik tercihleri de anlatımın biçimlenmesinde belirleyici olur. Toplumsal gerçekçilik, 19. yüzyılın ikinci yarısında realizmin uzantısı olarak ortaya çıkmış, özellikle 20. yüzyılda işçi sınıfının yükselişiyle birlikte güçlü bir sosyal içeriğe kavuşmuştur. Batı'da Endüstri Devrimi sonrası toplumsal yapıdaki değişimler, sanatçıların dikkatini sosyal sorunlara yönlendirmiştir. Amerika'da 1929 Ekonomik Buhranı, Rusya ve Çin'de ise sosyalist gerçekçilik anlayışı doğrultusunda sanat, ideolojik bir işlev kazanmıştır. Batı'da daha doğal bir anlatım benimsenirken, sosyalist anlayışta emek ve üretim

yüceltilmiş, idealize edilmiştir. Türkiye’de ise toplumsal gerçekçilik, özellikle 1940’lı yıllarda belirginleşmiş, Cumhuriyet döneminin ulusallaşma politikaları ile desteklenmiştir. Yurt Gezileri kapsamında sanatçılar Anadolu’yu gezmiş, yerel halkın yaşamı doğrudan gözlemlenmiş ve eserlerde figüratif, gerçekçi ve eleştirel temsillerle ifade edilmiştir. Bu dönemde Yeniler Grubu, köy yaşamını, işçileri, kadınları ve çocukları konu alan çalışmalarla toplumu merkeze alan bir sanat anlayışı geliştirmiştir. Grup dağılsa da bu yaklaşım, bireysel sanatçı pratiklerinde uzun yıllar etkisini sürdürmüştür. 1960 sonrası göç, şehirleşme ve yoksulluk gibi temalar sanatçıların eserlerinde belirginleşmiştir (Aksu, 2020).

4. YÖNTEM

Araştırmanın temel sorunsalı, toplumsal gerçekçi sanat anlayışını benimseyen sanatçıların, eserlerinde hangi sanatsal konu ve anlatım biçimleriyle izleyiciyle iletişim kurduklarıdır. Bu kapsamda figürlerin duruş biçimleri, renk tercihleri, kompozisyon düzeni ve simgesel öğeler üzerinden sanatçıların iletmek istedikleri toplumsal mesajlar incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, literatür araştırmaları ile desteklenmiştir. Sanatçıların seçilen eserleri betimsel içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın sınırlılığı kapsamında ele alınan çağdaş Türk ressamlarının eserleri üzerinden sanatın bir belge ve iletişim aracı olarak üstlendiği toplumsal gerçekçi yaklaşımın toplumsal bilinç oluşturmadaki rolüne ışık tuttuğu görülmüştür.

5. ÇAĞDAŞ TÜRK RESMİNDE BİR İLETİŞİM DİLİ OLARAK TOPLUMSAL GERÇEKLİK

Günümüzde çağdaş sanat anlayışı, toplumsal meseleleri ele almaya devam etmektedir. Kentleşme, göç, toplumsal cinsiyet, çevre sorunları ve siyasal olaylar gibi konular, resim sanatında eleştirel bir biçimde işlenmektedir. Çağdaş Türk resminde toplumsal gerçekçiliğin güçlü temsilcileri arasında yer alan Neşet Günal, Nuri İyem, Fikret Otyam, Turgut Zaim ve Mehmet Başbuğ, eserlerinde kırsal yaşamı, emekçi bireyleri, köylüleri, işçileri, kadınları ve çocukları konu edinmişlerdir. Bu sanatçılar, ekonomik sıkıntıları, toplumsal eşitsizlikleri ve sınıfsal yapıları gerçekçi bir üslupla yansıtarak hem dönemin sosyal koşullarını belgelemiş hem de sanat aracılığıyla toplumsal farkındalık yaratmayı amaçlamışlardır.

5.1. Neşet Günal’ın Resimlerinde Bir İletişim Dili Olarak Toplumsal Gerçeklik

Neşet Günal (1923–2002), Türk resim sanatında figüratif anlatımı toplumsal gerçekçilikle birleştiren öncü sanatçılardan biridir. Sanat eğitimine Paris’te Fernand Léger’in öğrencisi olarak başlamış, ancak orada edindiği modernist yaklaşımlardan zamanla uzaklaşarak, Anadolu’nun kırsal yaşamına yönelmiştir. Günal, resimlerini biçimsel üretimin ötesinde, sosyal gerçeklikleri görünür kılan bir iletişim aracı olarak değerlendirmiştir. Köy yaşamını ve emekçi halkın gündelik mücadelesini eserlerinin merkezine yerleştirmiştir (Akyürek, 2018). Günal’ın büyük boyutlu kompozisyonları, fresk etkisi uyandıran düzenlemeleri ve güçlü desen anlayışıyla öne çıkar. Eserlerinde köylü kadınlar, çocuklar, erkek figürleri, tarım işçileri ve

korkuluklar sıkça yer alır. Bu figürler, yoksulluk, toplumsal eşitsizlik ve emek temalarının anlatıcısı olarak işlev görür. Figürlerin beden dili, mimikleri, renk dengesi ve kompozisyon içindeki konumları, yaşadıkları çevrenin zorluklarını izleyiciye doğrudan aktaran bir anlatım düzlemi oluşturur. Sanatçının figüre duyduğu ilgi ve yüksek ifade gücü, onun insana ve topluma olan yakınlığını yansıtır. Gençlik yıllarında karşılaştığı fiziksel emek, ekonomik darboğazlar ve kişisel zorluklar, sanatında emek temalı duyarlılığın gelişmesine katkıda bulunmuştur (İskender, 1995).

Günel'in resimlerinde toprak ile insan arasındaki bağ belirgin şekilde öne çıkar. Toprak, bir yandan yaşam alanı, diğer yandan emek ve üretimin simgesi olarak yer alır. İnsan bedeni ise bu üretim sürecinin doğrudan parçası olarak temsil edilir. Sanatçının figürlerinde deformasyon, simgesellikten çok gerçekliğin ağırlığını vurgulamak amacıyla kullanılmıştır. Renk paleti, yerel dokuyu ve ulusal kimliği öne çıkaracak şekilde kurgulanmıştır (Bal, 2012).

Sanatçı, figüratif anlatımıyla Anadolu insanının yaşantısına dair etkileyici kesitler sunarken, aynı zamanda sanatın toplumla kurduğu bağın da altını çizer. Onun yapıtları, estetik bir değer taşımasının ötesinde, toplumsal bilinç oluşturmaya yönelik bir işlev yüklenir. Bu yönüyle Günel, çağdaş Türk resminde toplumsal gerçekçiliği görsel bir iletişim diline dönüştürmeyi başarmış öncü isimlerden biri olarak öne çıkar. Sanatçı, figüratif anlatımıyla Anadolu insanının yaşantısına dair etkileyici kesitler sunar ve sanatın toplumla kurduğu bağı görünür kılar. Yapıtları, estetik değer taşımanın ötesinde toplumsal bilinç oluşturma işlevi üstlenir.

**Görsel 1: Neşet Günel, Sorun-Sorum-I, T.Ü.Y.B.,
142x195 cm, 1990.**

Kaynak: <https://nesetgunal.org/tr/portfolio/baslica-yagli-boya-eserleri/> Erişim tarihi:10.03.2025

**Görsel 2: Neşet Günel, Korkuluk II, T.Ü.Y.B.,
184 x 116 cm, 1986.**

Kaynak: <https://nesetgunal.org/tr/portfolio/baslica-yagli-boya-eserleri/> Erişim tarihi:10.03.2025

Günel Görsel 1'deki eserinde, tarlada çalışan kadın ve erkeklerin istirahat ettikleri zaman dilimini konu edinir. Bu eser sanatçının toplumsal gerçekçiliğini en iyi yansıtan eserlerinden biridir. Tarım işçileri, emeğin ve yoksulluğun görselleştirilmiş hâli olarak izleyiciye sunulmuş, onların duruşları, kıyafetleri ve yüz ifadeleri ile zorlu yaşam koşulları anlatılmıştır. Figürlerin doğayla kurduğu ilişki, bireyin fiziksel ve psikolojik mücadelesini de yansıtır. Kadın figürleri, Anadolu'nun ağır yaşam koşullarına rağmen güçlü kalmayı başaran bireyleri temsil eder. Genellikle tarlada çalışırken veya gündelik işlerini yaparken betimlenen kadınlar, yorgun ama

dirençli yüz ifadeleriyle gerçekçi bir üslupla resmedilmiştir. Toprak tonlarının hâkim olduğu renk paleti, hem doğayla kurulan bağı hem de yaşamın zorluklarına karşı gösterilen direnci öne çıkarır. Erkek figürleri, toplumun yükünü taşıyan bireyler olarak resmedilmiş; tarım işçisi ya da ağır işlerde çalışan kişiler olarak kompozisyonda yer almıştır. Beden dili ve yüz ifadeleri, çalışma koşullarının sertliğini yansıtırken; figürlerin arka planında yer alan doğa, bu mücadelenin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Günal, bu figürler aracılığıyla bireyin emeğini görünür kılmış; kıyafetlerindeki detaylarla da onların sosyo-ekonomik durumuna işaret etmiştir.

Güenal'ın çocuklar ve korkuluğun yer aldığı Görsel 2'deki eserinde, çocuk figürleri geleceğin umudu ile hayatın sert gerçekleri arasında sıkışmış bireyler olarak karşımıza çıkar. Bu çocuklar, yoksulluk içinde büyüyen, yaşamın zorluklarıyla erken yaşta yüzleşen figürlerdir. Sanatçı, çocukların masumiyetini ve içinde bulundukları toplumsal koşulları yan yana getirerek izleyicide güçlü bir empati duygusu uyandırır. Korkuluk figürü ise Güenal'ın resimlerinde yalnızca kırsal yaşamın simgesi değildir; aynı zamanda köylülerin belirsizlik, yalnızlık ve çaresizlikle mücadelesini simgeleyen metaforik bir unsurdur. Güenal, bu figürler aracılığıyla doğaya karşı duyulan güçsüzlüğü ve toplumun çözülmemiş sorunlarını sanatın diliyle görünür kılar.

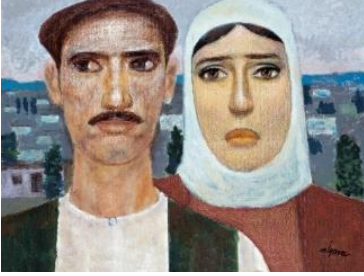
Neşet Güenal, resimlerinde üslup bütünlüğüne büyük önem vermiş; figürleri anlatımın merkezine yerleştirerek güçlü bir görsel dil oluşturmuştur. Kompozisyonlardaki denge, anlam yüklü renk kullanımı ve dramatik atmosfer, sanatçının izleyiciyle derin bir bağ kurmasına olanak tanımıştır. Bu yönüyle Güenal'ın resimleri, yalnızca estetik bir ifade değil; aynı zamanda toplumsal farkındalık yaratan etkili bir iletişim aracıdır.

5.2. Nuri İyem'in Resimlerinde Bir İletişim Dili Olarak Toplumsal Gerçeklik

Nuri İyem (1915–2005), Türk resim sanatında figüratif anlatımı toplumsal gerçekçilikle harmanlayan öncü sanatçılardan bir diğeridir. Resimlerinde Anadolu insanının yaşam koşullarını, toplumsal gerçeklikleri ve bireyin sosyal konumunu ele alarak izleyiciyle derin bir bağ kurmayı başarmıştır (Arıkan, 2021). 1940'lı yıllardan itibaren yöneldiği toplumsal gerçekçi yaklaşımla, kırsal bölgelerde yaşayan insanların yoksulluk, göç ve emek eksenli yaşam mücadelelerini eserlerinin merkezine almıştır. Onun eserleri, görsel betimlemelerle, izleyiciye bireyin çevresiyle olan ilişkisini ve içsel dünyasını yansıtan psikolojik anlatılar sunar. Bireyin yalnızlığı, çaresizliği ve doğayla olan bağı, sanatçının duygu temelli bir yaklaşım geliştirmesine neden olmuştur. Bu durum, eserlerinde kullandığı sade, doğrudan ve abartısız anlatım diliyle kendini gösterir. İyem'in özgün figür anlayışı, özellikle 1960 sonrası dönemde belirginleşmiş; bu süreçte sanatçı, Anadolu insanının yaşam biçimini içten bir samimiyetle yansıtmaya yönelmiştir. Resimlerindeki canlı renk kullanımı ve belirgin formlar, gecekondu ya da apartman gibi mekânsal unsurları insan figürlerinden kolaylıkla ayırmayı sağlarken, bireyin içinde bulunduğu ruh hâlini de gözler önüne serer. Figürlerin yüz ifadeleri, bakışları

ve beden duruşları, yaşadıkları sosyo-ekonomik sıkışmışlığı ve içsel yalnızlığı başarılı biçimde aktarır (Güngör, 2020).

İyem resimlerinde, doğrudan duygu aktarımını sağlayan bir araç olarak kullanılmaktadır. Renk ve biçim uyumu, sanatçının iletmek istediği insani temaları daha güçlü kılmış; bu yönüyle eserleri doğaçlama bir anlatı gücü kazanmıştır. Nuri İyem resimlerinde kullandığı figüratif biçimler, bireyin yaşadığı toplumla olan ilişkisini ortaya koyan bir anlatım dili olarak nasıl kullandığının güçlü bir örneğidir (Giray, 2000).

Görsel 3: Nuri İyem, Karı-Koca, Duralit Üzerine Yağlıboya, 80x60cm, 1998.

Kaynak: <http://www.nuriyem.com/eser/s135-115/>
Erişim tarihi:10.03.2025

Görsel 4: Nuri İyem, Toprağı İşleyen Kadınlar, T.Ü.Y.B., 53x61cm, 1969.

Kaynak: <http://www.nuriyem.com/eser/s1137-001/> Erişim tarihi:10.03.2025

Nuri İyem'in en belirgin temalarından biri, Anadolu kadınlarının yüzlerini betimleyen portrelerdir. Sanatçının resimlerinde figürler genellikle büyük gözlü, ifadeleri derin ve anlam yüklüdür (Görsel 3). Bu portreler, bireyin iç dünyasını ve toplumla olan ilişkisini anlatan birer hikâye niteliğindedir. Bu portreler, bireysel ifadelerin ötesinde, Anadolu toplumunun ortak belleğini yansıtan görsel anlatılar olarak karşımıza çıkar. Figürler, doğrudan duygusal bir iletişim kurarak, izleyiciye bireylerin yaşadığı toplumsal ve psikolojik durumları aktarır. Kadın figürlerinde hüznü, derin bakışlar ve melankolik ifadeler öne çıkarken, kadın yüzlerinde kullandığı bakışlar, izleyiciyle doğrudan bir iletişim kurar ve toplumsal gerçekliğin sessiz ama güçlü bir anlatıcısı olur. Anadolu kadınlarının güçlü ve dirençli duruşlarını yansıtan bu portreler, aslında toplumsal değişimlerin ve yaşanan zorlukların birer tanığıdır.

Tarım işçileri, köylüler ve gündelik yaşamdan sahneler, İyem'in resimlerinde sıkça işlediği konular arasında yer alır (Görsel 4). Eserlerinde figürlerin yalın ama etkileyici kompozisyonlar içinde konumlandırarak, onların yaşadığı toplumsal gerçekliği daha güçlü bir şekilde izleyiciye aktarır. Köylülerin hayat mücadelesini, toplum içindeki statülerini ve onların kimliklerini sanatın diliyle gözler önüne serer.

Nuri İyem, sanatsal üslubunda sade ve etkileyici bir kompozisyon anlayışı benimser. Eserlerinde figürler, dramatik bir atmosfer içinde yer alırken, ışık ve gölge kullanımı figürlerin duygu yoğunluğunu artıran bir etki yaratır. Resimlerinde renk kullanımı oldukça bilinçlidir, kadın figürlerinde sıklıkla kullanılan mavi ve yeşil tonlar, hüznün ve içsel derinliğin bir

yansımasıdır. Arka planların genellikle sade tutulması ise yüz ifadeleri ile bakışların daha doğrudan algılanmasını sağlar.

5.3. Fikret Otyam'ın Resimlerinde Bir İletişim Dili Olarak Toplumsal Gerçeklik

Fikret Otyam (1926–2015), Türk resim sanatında toplumsal gerçekçi yaklaşımıyla öne çıkan ve Anadolu insanının yaşam mücadelesini görsel bir dille aktaran bir diğer sanatçıdır. Ressam, fotoğrafçı ve gazeteci kimliğiyle sanatsal üretim yapmakla kalmamış, tanıklık ettiği sosyal gerçeklikleri belge niteliğinde aktaran bir anlatım dili geliştirmiştir. Resimlerini gözlemlediği coğrafyanın insanları, kültürel dokusu ve sosyo-ekonomik yapısı üzerinden şekillendirmiştir. Otyam'ın resimlerinde ele aldığı konular onun izlenimleri ile ortaya çıkarken, tarihe şahitlik eden iletişimsel bir anlatım aracıdır (Eryılmaz, 2016).

Sanatçının yapıtlarında en sık karşılaşılan temalardan biri, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kırsal bölgelerinde yaşayan halkın gündelik yaşamıdır. Otyam, köylüleri, çobanları, kadınları ve çocukları yalın ve etkili bir üslupla işlerken, onların yaşadığı zorluklara, umutlarına ve emeğe dayalı hayatlarına güçlü bir duyarlılıkla yaklaşır. Figürler doğayla iç içe kompozisyonlarda konumlandırılmış, toplumsal rollerine uygun biçimde betimlenmiştir. Kadın figürleri, geleneksel kıyafetleriyle resmedilirken, yüz ifadeleri ve duruşlarıyla ağır yaşam koşullarının yükünü izleyiciye hissettirir. Anadolu'nun simgeleri, kilim desenleri, keçeler, duvar halıları ve halk hikâyelerinden beslenen görsel öğeler, resimlerinde sadece süsleme değil, anlam yüklü birer simge olarak yer bulur (İğci Saltık ve Yayan, 2016).

Otyam, yöresel simgeleri ve halk sanatına özgü motifleri çağdaş bir yorumla işlerken, geleneksel öğeleri modern biçimle başarılı bir şekilde buluşturur. Resimlerindeki kompozisyonlar, figüratif yoğunluğun öne çıktığı; renk kullanımında ise zaman zaman uyumsuz gibi görünen fakat dinamik bir yapı sergileyen bir özellik taşır. Naif anlatımıyla figürlerin göz, burun ve ağız çizgilerinde belirginleşen hatlar, sanatçının kendine özgü stilini oluşturur. Ayrıca gökyüzü betimlemelerinde görülen dışavurumcu tavır, eserlerine şiirsel bir atmosfer kazandırır (Yılmaz ve Küçükşahin, 2017).

Fikret Otyam resimlerinde öne çıkararak kullandığı kadın figürü, resmin temel taşıdır. Resimlerinin temelinde yer alan figürleri kültürel mirasın aktarım unsuru, yaşadığı coğrafi zorluk ve sosyo-ekonomik adaletsizliklere uğramış halkı temsil eder. Bu yaklaşımıyla Otyam, Anadolu'nun görsel belleğini sanat yoluyla kuran ve gelecek kuşaklara anlatan ve ileten özgün bir sanatçı profili çizer.

Görsel 5: Fikret Otyam, Köylü Kızları, Kağıt Üzerine Pastel Boya, 30 x 40 cm, 1996.

Kaynak:<https://www.magnetmuzayede.istanbul/en/product/3678287/fikret-otyam-1926-2015-koylu-kizlari-1996-imzali-kagit-uzerine-pastel-boya> Erişim tarihi:10.03.2025

Görsel 6: Fikret Otyam, Köylü Kızı ve Keçiler, Kağıt Üzeri Pastel Boya, 30x40 cm, 1994.

Kaynak:<https://www.magnetmuzayede.istanbul/urun/3678288/fikret-otyam-1926-2015-koylu-kizi-ve-keciler-1994-imzali-kagit-uzerine-pastel-boya> Erişim tarihi:10.03.2025

Otyam'ın Görsel 5 ve Görsel 6'daki eserinde görüldüğü üzere, özellikle kadın figürlerine yoğunlaşması dikkat çekicidir. Onun eserlerinde Anadolu kadını, toplumun yükünü omuzlayan, direnen ve güçlü bir figür olarak betimler. Kadınların yüzlerindeki hüznün, gözlerindeki derinlik ve duruşlarındaki kararlılık, onların toplumsal konumlarını ve yaşadıkları zorlukları doğrudan anlatan unsurlar olmaktadır. Kadın figürlerinin duruşları, başörtüleri, geleneksel kıyafetleri ve güçlü bakışlarıyla izleyiciyle doğrudan bir bağ kurar. Arka planlar ise genellikle sade tutularak, figürlerin anlatımı güçlendirilir.

Fikret Otyam resimlerinde renkleri, anlatımı güçlendiren bir araç olarak kullanır. Anadolu'nun kurak ve sert coğrafyasını sarı, kahverengi renk ve tonları ile yansıtır ve doğa ile olan bağı temsil eder. Figürlerin giydiği kıyafetlerde kullanılan desenler ve renk kombinasyonları, Anadolu kültürünün zenginliğini de gözler önüne serer. Sanatçının resimlerinde doğa, figürlerle iç içe geçmiş bir unsur olarak kullanılır. Otyam, doğayı bir arka plan olarak değil, insan hayatını şekillendiren ve zorlaştıran bir unsur olarak ele alır. Kurak tarlalar, dağlık alanlar ve karasal iklim koşulları, figürlerin yaşam mücadelelerini daha belirgin hale getirir. İnsan ve doğa arasındaki bu mücadele, sanatçının toplumsal gerçekçi yaklaşımını destekleyen en önemli unsurlardan biridir.

Fikret Otyam, resimleriyle bireysel bir anlatım dili oluşturur, toplumsal bilinç ve duyarlılık geliştiren bir misyon üstlenir. Eserleri, izleyiciyi düşündüren, Anadolu'nun sosyo-ekonomik gerçekliklerini sorgulatan ve insanın doğayla olan mücadelesini gözler önüne seren bir belge niteliğindedir. Sanatıyla gazeteciliği birleştiren Otyam, Anadolu'yu gezerek gözlemlediği sahneleri tuvale aktarmış ve sanatını bir tarihi belgeleme aracı olarak kullanır. Sanatçının resimlerinde iletişim dilini, izleyici ile doğrudan bir bağ kuran figürlerin güçlü bakışları ve anlatımcı kompozisyonlarla sağlar. Figürlerin yüz ifadeleri, duruşları ve bireysel duyguları, toplumsal gerçekleri aktaran birer anlatı unsuru haline gelir.

5.4. Turgut Zaim'in Resimlerinde Bir İletişim Dili Olarak Toplumsal Gerçeklik

Turgut Zaim (1906–1974), Türk resim sanatında yerel kültürel değerlerle modern anlatım biçimlerini harmanlayan öncü sanatçılardan bir diğeridir. Sanat yaşamı boyunca özellikle Anadolu halkının yaşam tarzı, geleneksel yapısı ve kültürel birikimi üzerinde yoğunlaşan Zaim, resimlerinde folklorik öğelere sıklıkla yer vermiştir. Yerel yaşamı, gündelik ritüelleri ve göçebe kültürün simgelerini sanatsal bir dille sunarak, Anadolu insanının kimliğini görsel bir anlatıya dönüştürmüştür. Zaim'in Yurt Gezileri kapsamında Kayseri'ye gönderilmesi, onun Anadolu'da Avşar köylerini doğrudan gözlemleme fırsatı bulmasını sağlamış; bu deneyim sanatçının folklorik yönelimini derinleştirmiştir. Özellikle Orta Anadolu coğrafyasına odaklanan Zaim, kadın ve çocuk figürlerini; yöresel yaşam tarzını, geleneksel giysileri ve gündelik faaliyetleri minyatür sanatından izler taşıyan bir üslupla betimlemiştir. Kadın figürleri çoğunlukla ev içi ya da tarla işleri sırasında, çocuklarla birlikte çalışırken ya da dokuma gibi geleneksel faaliyetleri sürdürürken resmedilmiştir. Bu betimlemeler kültürel ve toplumsal rollerin görselleştirilmesi açısından önemli bir görev üstlenir. Ayrıca figürlerinde görülen çekik gözler, örgülü saçlar, stilize kıyafetler ve keçi, eşek gibi hayvan figürleriyle iç içe resmedilen yörükler, stilize edilmiş bir atmosferin içinde, kendi kültürel yaşamları içinde sunmuştur (Yazkaç, 2018).

Zaim'in eserlerinde hissedilen masalsı hava, Anadolu kültürünün içselleştirilmiş bir yorumunu yansıtır. Göçer yaşamın izleri, mevsimsel geçişler, yazlık ve kışlık hayatın görsel temsilleri, sanatçının gözlem gücünün ve toplumsal duyarlılığının ürünüdür. Onun eserleri bir anın görsel aktarımını oluştururken, aynı zamanda bir kültürün, yaşam biçiminin ve toplumsal hafızanın ifadesine dönüşür (Tansuğ, 2005). Resimlerinin yüzey düzenlemelerinde Batı resim anlayışına bağlı kalan Zaim, geleneksel Türk sanatının renk, biçim ve tema anlayışını da koruyarak, minyatür sanatının şematik yaklaşımını modern plastik değerlerle ustaca birleştirir. Yerel motifler ve halk sanatına özgü simgeleri modern formlarla sentezlemiş; yöresel yaşamı figüratif bir anlatım diliyle, estetik ve tarihsel duyarlılıklar çerçevesinde ele almıştır (Kılıç, 2013).

Turgut Zaim'in resimlerindeki figürler, diğer toplumsal gerçekçi sanatçılardan farklı olarak yorgun, ezilmiş ya da karamsar bir izlenim taşımaz. Aksine, Zaim'in insanları renkli kıyafetleri, canlı ifadeleri ve onurlu duruşlarıyla pozitif bir kimlik taşır. Sofralarındaki bolluk, gündelik eşyalardaki ayrıntılı betimleme, kırsal yaşamın üretici yönünü vurgulayan güçlü bir anlatı oluşturur (Yazkaç, 2018). Turgut Zaim'in toplumsal gerçekçilik anlayışı, dramatik etkiden uzak, yerel yaşamın sade ve içten anlatımı üzerine kuruludur. Bu yönüyle, Anadolu insanına olan yaklaşımı romantikleştirilmiş bir halk temsilinden ziyade; içtenlik, bağlılık ve kültürel saygı temellidir. Eserlerindeki figürler, yaşadıkları coğrafyaya ait olmanın gururuyla dimdik durur ve sanatçının estetik dili aracılığıyla kalıcı bir görsel hafızaya dönüşür (Giray, 2000).

**Görsel 7: Turgut Zaim, Yörükler Köyü, T.Ü.Y.B.,
117,5x99,5 cm, 1976**

Kaynak: Yazkaç, P. (2018). Turgut Zaim'in resimlerinde Anadolu folkloru ve Yörük yaşamı üzerine bir değerlendirme. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*,7(48), 1031-1041.<https://doi.org/10.7816/idil-07-48-13>

**Görsel 8: Turgut Zaim, Yörükler Köyü, T.Ü.Y.B.,
137x173 cm, 1955-1958**

Kaynak: Yazkaç, P. (2018). Turgut Zaim'in resimlerinde Anadolu folkloru ve Yörük yaşamı üzerine bir değerlendirme. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*,7(48), 1031-1041.<https://doi.org/10.7816/idil-07-48-13>

Zaim'in eserlerinde (Görsel 7 ve Görsel 8), figürler yalın ama etkileyici bir üslupla ele alınır, özellikle köylülerin günlük yaşam pratikleri sanatsal bir anlatımla izleyiciye sunulur. Resimde sofralar, kilimler, kadınların yazmaları ve figürlerin kıyafetleri geleneksel Anadolu insanını tasvir eder. Onun resimlerinde yer alan kadın ve erkek figürleri, toplumsal rollerin ve kültürel geleneklerin birer yansıması olarak işlenir. Minyatürdeki iki boyutlu etkilerini barındıran figürler görünmekle birlikte arka mekândaki figürlerin uzaklaştıkça küçülmeleri, resimde perspektif özelliklerinin kullanıldığını gösterir. Anadolu köyleri ve konargöçer olarak adlandırılan Yörük yaşamına dair kültürel özellikleri resimlerinde konu edinen ve izleyiciye aktaran Turgut Zaim, resimlerinde figürleri genellikle açık alanlarda yerleşim alanlarının önünde resmeder.

Zaim'in sanatsal dili izleyiciye estetik bir deneyim sunarken, Anadolu'nun toplumsal yapısını anlamlandırmaya yönelik bir iletişim biçimi oluşturur. Resimlerinde izleyiciyi Anadolu insanının yaşamına ve kültürel değerlerine dair derin bir düşünce sürecine davet eder. Figürlerin duruşları, renk paleti ve kompozisyon yapısı ile Anadolu insanının sosyokültürel yapısını anlamlandıran bir görsel hikâye anlatımına sahiptir. Eserlerinde sıklıkla kullanılan kahverengi, bej ve toprak tonları, Anadolu'nun doğal ortamını ve kırsal yaşamın sıcaklığını izleyiciye aktaran önemli unsurlardır. Bununla birlikte, desen ve motifler de onun resimlerinde belirgin bir rol oynar. Özellikle halı desenleri, geleneksel kıyafetler ve el sanatlarına dair detaylar, görsel bir betimleme sunarken, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını görünür kılar ve Anadolu insanının kimliğini, geleneklerini sanatsal bir belge olarak kayda geçirir.

Turgut Zaim'in resimleri, Anadolu'nun toplumsal gerçekliğini gözler önüne seren ve geleneksel motifleri, modern sanat anlayışıyla birleştiren bir iletişim dili oluşturur. Onun eserleri, Türkiye'nin kırsal bölgelerindeki yaşam biçimini sanatsal bir perspektiften ele alan,

kültürel kimliğin ve toplumsal yapının sanat yoluyla nasıl anlatılabileceğine dair güçlü bir örnek sunar.

5.5. Mehmet Başbuğ'un Resimlerinde Bir İletişim Dili Olarak Toplumsal Gerçeklik

Mehmet Başbuğ (1956–2017), Türk resim sanatında toplumsal gerçekçilik anlayışıyla öne çıkan, özellikle Anadolu insanının yaşam mücadelesi ve Millî Mücadele dönemi temaları üzerine yoğunlaşan bir sanatçıdır. Figüratif anlatımı etkili bir biçimde kullanarak, köylü yaşamı, savaş yıllarındaki direniş ve halkın dayanışma ruhu gibi konuları sanatsal bir bakışla tuvallerine taşır. Başbuğ'un eserlerinde yoksulluk, emek ve kahramanlık iç içe geçerek izleyiciyle güçlü bir iletişim kurar. Başbuğ'un resimleri, bir yandan tarihi belge niteliği taşıırken, diğer yandan toplumsal hafızayı canlı tutan anlatım diliyle dikkat çeker. Özellikle Kurtuluş Savaşı'nı konu alan eserleri, Türk halkının fedakârlığını, acılarını ve kahramanlıklarını vurgularken, döneme özgü kıyafet, mekân ve objeleri titizlikle oluşturur. Figürlerin beden dilleri ve yüz ifadeleri, bireylerin ruhsal mücadelesinin izlerini taşır. Başbuğ, kalabalık figür gruplarının yer aldığı kompozisyonlarında açık-koyu renk dengesiyle görsel algıyı yönlendirir. Arka planda koyu tonlarla tasvir ettiği patlamalar, dumanlar ve kasvetli gökyüzü ise savaş atmosferini güçlendirir. Bu düzenlemeler, izleyiciye sahnede olup biteni gösterirken, aynı zamanda o duyguları hissetmesini sağlar (Yabalak, 2020).

Mehmet Başbuğ'un resimlerinde renkler ve figürler, kültürel ve tarihsel anlamlar taşıyan biçimsel öğelere dönüşür. Anadolu'ya özgü unsurlar, folklorik motifler, geleneksel kıyafetler ve gündelik yaşam sahneleri, figüratif ve gerçekçi bir anlatımla işlenerek görsel belge niteliği kazanır. Sanatçı bu yaklaşımıyla Türk kültürünü çağdaş bir bakışla günümüze taşır ve evrensel bir anlatım dili kurmayı başarır. Başbuğ'un resimleri kültürel bir aktarım sağlarken, aynı zamanda güçlü bir estetik ifade alanı olarak öne çıkar. Renk kullanımındaki sade ama etkileyici yaklaşım, detaylı gözlem yeteneğiyle birleşerek yaşamın içinden kesitleri görsel anlatıya dönüştürür. Özellikle Anadolu'nun üretim kültürü ve doğayla kurduğu ilişki, sanatçının eserlerinde belirgin biçimde kendini gösterir (Tepecik, 2017).

Sanatçının figürlerinde yüzlere yansıyan duygu durumları, izleyicinin empati kurmasına olanak tanırken; kompozisyonlarındaki görsel ritim, anlatıyı daha akıcı kılar. Biçim ve içerik dengesini ustaca kuran Başbuğ, resimlerinde bireysel anlatımı ve toplumsal eleştiriye, bütüncül bir yapıda bir araya getirir (Güngör, 2021).

**Görsel 9: Mehmet Başbuğ, Cepheye Doğru,
T.Ü.Y.B., 140 X 200 cm, 2008.**

Kaynak: Güngör, T. (2018). 1980 sonrası Türk resim sanatında figüratif eğilimler ve Mehmet Başbuğ, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Antalya

**Görsel 10: Mehmet Başbuğ, Konya'da Pazar,
T.Ü.Y.B., 140x200 cm, 2001.**

Kaynak: Güngör, T. (2018). 1980 sonrası Türk resim sanatında figüratif eğilimler ve Mehmet Başbuğ, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Antalya

Başbuğ'un resimlerinde en dikkat çekici unsurlardan biri kompozisyon yapısıdır. Figürler genellikle ön plana çıkarılarak onların bireysel mücadeleleri vurgulanır, arka planlar genellikle basit ve sade tutulur. Bu sayede izleyicinin dikkatini figürlerin duygu durumuna ve onların temsil ettiği toplumsal temalara yönlendirir (Görsel 9 ve Görsel 10). Resimlerinde çoğunlukla kullandığı kadın ve erkek figürlerinin yanı sıra atlar ile kağnıları çeken inek ve öküz gibi hayvanlar onun resminin merkezinde yer alır. Bu figürler, toplumsal gerçekliğin görsel temsilcileri olarak kompozisyonların merkezine yerleştirilmiştir. Başbuğ resimleriyle, Anadolu insanının yaşam koşullarını yansıtır ve modernleşme, kentleşme gibi toplumsal dönüşüm süreçlerini de sorgular. Resimlerinde yer alan kadın figürleri, Anadolu'da yaşayan kadınların güçlerini ve mücadelelerini simgeler. Kadınların yüz ifadeleri, onların toplum içindeki statüsünü ve karşılaştıkları zorlukları anlatan derin bir görsel dile sahiptir.

Sanatçının eserlerinde genellikle koyu ve yoğun renkler kullanılır, figürlerin yüz ifadeleri derin psikolojik anlatımlarla şekillenir. Kimi zaman umudu, kimi zaman çaresizliği yansıtan bu figürler, sanatçının toplumsal meseleler karşısında geliştirdiği eleştirel bakış açısının bir yansımasıdır. Resimlerinde sıkça yer verdiği gölge oyunları, dramatik ışık kullanımı ve figürlerin beden dili, izleyiciyi duygusal bir deneyime sürükleyen güçlü bir anlatım yaratır. Mehmet Başbuğ'un resimleri, toplumsal bilinç yaratma ve izleyiciyle doğrudan bir iletişim kurma amacı taşıyan bir anlayışla şekillenir. Onun eserleri, toplumun sosyo-ekonomik yapısını ele alan ve bireyin toplumsal koşullar içindeki varoluş mücadelesini görünür kılan güçlü bir anlatım sunar.

6. SONUÇ

Sanat eseri sanatçının iç dünyasını ifade etme biçimi, dönemin sosyal yapısını belgeleyen bir araç ve izleyiciyle kurulan çok katmanlı bir iletişim alanıdır. Eserin üretildiği döneme dair bilgiler taşıması, geçmişle bugün arasında görsel bir köprü kurması ve izleyiciye bilgi aktarımı sağlaması, onu belge niteliğine dönüştüren başlıca işlevlerdir. Bu işlevlerin toplumsal gerçekçi sanat anlayışıyla üretilmiş eserlerde en belirgin şekilde ortaya çıktığı görülür. Bu anlayışta sanat, sanatçı ve toplum arasındaki iletişimi sağlayan güçlü bir aracı hâline gelir.

Araştırmada incelenen Neşet Günal, Nuri İyem, Fikret Otyam, Turgut Zaim ve Mehmet Başbuğ'un resimleri, sanatın toplumsal işlevini en güçlü biçimde ortaya koyan örneklerdir. Sanatçılar, figüratif anlatımları ve simgesel öğeleriyle bireysel anlatımlar oluşturmakla kalmamış, dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel gerçekliklerini görünür kılmışlardır. Sanatçının içsel dünyası ile toplumsal çevrenin etkileşimini resim yoluyla aktarmaları, sanat eserini bir belge ve iletişim aracı hâline getirmiştir.

Neşet Günal, özellikle emekçi kadın ve erkek figürleriyle, üretkenlik ve mücadele kavramlarını bu figürler üzerinden sorgulayarak, resimlerinde toplumsal cinsiyet rollerini irdeleyen eleştirel bir boyut kazandırır. Kadın ve erkeği emeğiyle var eden bir figürler olarak temsil eden resimleri, ekonomik açıdan zorluk çeken Anadolu insanını bir anlatı düzeyine taşır. Nuri İyem, sade ama duygu yüklü melankolik kadın portreleriyle bireyin toplum içindeki psikolojik durumunu başarıyla yansıtır. Figürlerin yüz ifadeleri ve kompozisyon yapılarıyla izleyicinin iç dünyasına doğrudan temas eden bir dil oluşturur. Onun eserleri, figürlerin psikolojik durumları içerisinde yoğun bir duyguyla birleştiren etkili bir iletişim aracı niteliğindedir. Sanat ile gazeteciliği ustalıkla birleştiren Fikret Otyam, kırsal yaşamın sosyo-kültürel dokusunu resim aracılığıyla belgeleyerek görünür kılar. İnsan-doğa ilişkisini, geleneksel motifleri ve sosyal eşitsizlikleri merkeze alarak, sanatın izleyicide empati kurma gücünü etkili biçimde ortaya koyar. Turgut Zaim, folklorik öğeleri ve yörük yaşamını modern resimle harmanlayarak, Anadolu halkının gündelik yaşamını belgeleyen ve halk kültürünü görünür kılan özgün bir iletişim dili geliştirir. Onun figürleri, bir yaşam tarzı olarak sanatın ulusal kimlik oluşturma sürecindeki rolüne katkı sunar. Mehmet Başbuğ, tarihsel olaylarla güncel toplumsal meseleleri harmanlayarak; millî direniş, emek ve dayanışma gibi temaları figür merkezli bir anlatımla işler. Ön planda kullandığı figürler aracılığıyla izleyici üzerinde güçlü bir etki bırakır; toplumsal belleği canlı tutar, izleyiciyi düşünmeye sevk eder ve duygusal bağ kurmasına olanak tanır. Bu etkileyici görsel anlatımlarıyla kendine özgü bir iletişim dili oluşturduğu değerlendirilir.

Araştırma kapsamında eserleri incelenen sanatçıların, bireysel duyarlılıklarını toplumsal sorunlarla harmanlayarak, figüratif anlatım ve simgesel öğeler aracılığıyla izleyiciyle etkili bir iletişim kurdukları görülmüştür. Eserlerinde emeği, yoksulluğu, sınıfsal farklılıkları ve Anadolu insanının yaşam mücadelelerini görünür kılan bu sanatçılar, sanatın yalnızca estetik bir araç değil, aynı zamanda bir belgeleme, bilinçlendirme ve iletişim alanı olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu yönüyle sanatçının çalışmasıyla, sanat eserlerinin tarihsel ve toplumsal gerçeklikleri taşıyan birer görsel iletişim dili oluşturduğu, izleyici ve toplum arasında duygusal ve düşünsel bağlar kurduğu anlaşılmıştır. Toplumsal gerçekçi sanatın sunduğu bu iletişim biçimi hem geçmişin belleğini korumuş hem de çağdaş sanat anlayışına yön veren kalıcı bir miras bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksu, S. (2020). Neşet Günel'in toplumsal gerçekçi resimleri üzerinden emekçi kadın figürleri. *Sanat Dergisi* (36), 135–150. <https://doi.org/10.47571/ataunigsfd.644417>
- Akyürek, M. (2018). Çağdaş Türk resim sanatında Anadolu insanı yorumları: Neşet Günel örneği. *Turkish Studies*, 13 (1), 75–92. <https://doi.org/10.7827/TURKISHSTUDIES.13660>
- Arıkan, E. (2021). Türk resminde göç konulu eserlerin renk yapısının incelenmesi: Nuri İyem örneği. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. <https://doi.org/10.21563/sutad.984816>
- Ayaydın, A. (2012). Evrensel dil ve semboller dünyası: Görsel sanatlar. *Güzel Sanatlar*, 7(3), 258–268. <https://doi.org/10.12739/10.12739>
- Bal, H. (2012). Toplumsal gerçekçilik bağlamında sanat ve figür ilişkisi. *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 137–145.
- Demirel, İ. N. (2018). Dışavurumcu sanat yoluyla estetik değer öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38 (2), 693–714.
- Eryılmaz, H. (2016). Fikret Otyam ve toplumsal belgeci fotoğraf anlayışı. *The Journal of Social Sciences*, 3(6), 51–62. <https://doi.org/10.16990/SOBIDER.168>
- Giray, A. (2000). Türkiye'de figüratif resim anlayışları. *Sanat Dünyamız*, 80, 436–442.
- Güngör, T. (2020). Çağdaş Türk resim sanatında göç olgusu: Mehmet Başbuğ özelinde bakmak. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1608–1626.
- Güngör, T. (2021). Mekânsal değerinin ötesinde kültürel bir öge olarak pazar yeri: Sanatçının tuvallerinde konumları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(4), 2243–2255.
- İğci Saltık, B. & Yayan, G. (2016). Fikret Otyam resimlerinde sanat nesnelerinin imgesel anlamları. *The Journal of Social Sciences*, 3(7), 348–379. <https://doi.org/10.16990/SOBIDER.259>
- İskender, A. (1995). Neşet Günel: Figüratif anlatımda emekçi kimliğin resmedilmesi. *Sanat Yazıları Dergisi*, 2(1), 7–11.
- Karaalioğlu, O. (2021). Portre sanatında temsil ve dışavurumcu tavır kapsamında kimliğin soyutlanması. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 7(1), 68–87. <https://doi.org/10.46641/medeniyetsanat.923904>

Kılıç Gündüz, Y. (2021). Toplumsal gerçekçilik ve çağdaş Türk resmi perspektifinde öyküleyici yorumlarıyla Neş'e Erdok. *Art-e Sanat Dergisi*, 14(28), 1028-1051. <https://doi.org/10.21602/sduarte.989877>

Kılıç, H. (2013). Turgut Zaim'in sanatı ve Türk resmindeki yeri. *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 12(2), 327-334.

Kurtoğlu, S. ve Çeken, B. (2023). Göç olgusunun çağdaş sanat eserlerine yansıması. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 98-113. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8025537>

Ören, Ş. (2015). Sanatın doğuşunda iletişimle aralarındaki varoluşsal birliktelik ve sanat eyleminde psikolojik iletişimin önemi. *Atatürk İletişim Dergisi* (8), 207-226.

Ötgün, C. (2008). Sanat yapıtına yaklaşım biçimleri. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(2). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/192611>

Öz Çelikbaş, E. (2019). Dışavurumcu sanat terapisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 20-37.

Tansuğ, S. (2005). *Çağdaş türk sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tepecik, T. (2017). Fırçanın ardındaki Anadolu: Mehmet Başbuğ. *Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, (6), 72-78.

Uzuntaş, A. (2013). Etkili İletişim: Anlatabilmek Ve Anlayabilmek, *Kastamonu Eğitim Dergisi* Ocak 2013 Cilt:21 No: 1 11-30.

Yabalak, H. (2020). Mehmet Başbuğ resimlerinde Millî Mücadele. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6, 117-136.

Yazkaç, P. (2018). Turgut Zaim'in resimlerinde Anadolu folkloru ve Yörük yaşamı üzerine bir değerlendirme. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 7(48), 1031-1041. <https://doi.org/10.7816/idil-07-48-13>.

Yılmaz, E. ve Küçükşahin, E. (2017). Fikret Otyam'ın resimlerinde halk sanatının etkisi: Yerellik ve evrensellik bağlamında bir değerlendirme. *Art-E Sanat Dergisi*, 10(19), 160-186. <https://doi.org/10.21602/sduarte.285201>

STRUCTURED ABSTRACT

Throughout history, art has been an effective means of communication that documents and conveys the social, cultural and economic structure of the period lived in, beyond expressing the feelings and thoughts of individuals and societies (Ayaydın, 2012). Painting is considered as a powerful narrative language that offers an individual form of expression and a visual representation of social reality. In different periods of human history, artists have witnessed the era they lived in through their works, criticized social structures and contributed to the transmission of cultural values (Kurtoğlu & Çeken, 2023). With this understanding, artists have produced art in order to go beyond individual experiences, make social problems visible and establish a direct connection with the audience (Kılıç Gündüz, 2021). The communication between the work of art and the audience occurs at the rate of the expressive power and narrative in the artists' paintings. The skill of expression and narrative power in painting are more evident, especially in the social realist art approach.

Social realist art, which emerges as an artistic reflection of the artist's relationship with the environment in which he lives, addresses issues such as economic, cultural, belief, thought, inequality, class distinction, poverty, labor, justice and social life. In this respect, the art approach in question positions the work of art as a bridge of communication established with society rather than an aesthetic object. Figurative works, especially those about the struggle for life of the Anatolian people, contribute to the formation of social consciousness by establishing a strong empathy bond with the viewer (Kılıç Gündüz, 2021).

This study examines how Neşet Günel, Nuri İyem, Fikret Otyam, Turgut Zaim and Mehmet Başbuğ, who are among the artists who adopted the social realist approach in contemporary Turkish painting, conveyed social reality through their works and the language of communication they created with the audience. When the literature is examined, a significant part of the research on social realism in contemporary Turkish painting focuses on aesthetic and formal analyses. It has been seen that the use of the social dimensions of art as a communicative language and its transmission to the audience have not been sufficiently addressed. This situation creates a significant gap in the field. In order to fill this gap, this research aims to draw attention to the function of art as a language of communication by analyzing the forms of expression, visual language and social messages used by social realist artists in their works.

The main problematic of the research is the artistic subjects and forms of expression that artists who adopt the social realist art approach communicate with the audience in their works. In this context, the social messages that the artists wanted to convey through the postures of the figures, color preferences, compositional order and symbolic elements were examined. Qualitative research method was used in the study and supported by literature research. The selected works of the artists were evaluated with descriptive content analysis.

The paintings of Neşet Günel, Nuri İyem, Fikret Otyam, Turgut Zaim and Mehmet Başbuğ examined in this study are the examples that most strongly reveal the social function of art. Neşet Günel questions the concepts of productivity and struggle through these figures, especially with the figures of working women and men, and adds a critical dimension to his paintings that examines gender roles. Nuri İyem successfully reflects the psychological state of the individual in society with his simple but emotionally charged melancholic female portraits. He creates a language that directly touches the inner world of the viewer with the facial expressions and compositional structures of the figures. Fikret Otyam, who skillfully combines art with journalism, effectively reveals the power of art to create empathy in the viewer by focusing on the socio-cultural texture of rural life, the human-nature relationship, traditional motifs and social inequalities. Turgut Zaim develops an original communication language that documents the daily life of the Anatolian people and makes folk culture visible by blending folkloric elements and Yörük life with modern painting. Mehmet Başbuğ blends historical events with current social issues, and deals with themes such as national resistance, labor, and solidarity with a figure-centered narrative. It is considered that he has created a unique communication language with these impressive visual narratives.

The artists whose works were examined within the scope of the research were observed to establish effective communication with the audience by blending their individual sensitivities with social problems and through figurative expression and symbolic elements. These artists, who made labor, poverty, class differences and the life struggles of the Anatolian people visible in their works, revealed that art is not only an aesthetic tool but also a field of documentation, awareness and communication. In this respect, it was understood that the works of art constitute a visual communication language carrying historical and social realities and establish emotional and intellectual bonds between the audience and society. This form of communication offered by social realist art has both preserved the memory of the past and left a permanent legacy that directs the understanding of contemporary art.